

Staatloosheid in de Europese Unie, Noorwegen en Georgië

Two-pager

De two-pagers van EMN Nederland vergelijken de Nederlandse onderzoeksresultaten van EMN-onderzoeken met die van andere EU-lidstaten en waarnemende landen van het EMN. Wat zijn de belangrijkste overeenkomsten en verschillen?

1| Verdragen op het gebied van staatloosheid

Nederland is aangesloten bij de twee belangrijkste internationale instrumenten op het gebied van staatloosheid:

- 'Verdrag betreffende de Status van Staatlozen' (1954)
Dit verdrag geeft een definitie van een 'staatloos persoon' en vormt de basis van het internationale rechtskader voor de aanpak van staatloosheid. De meeste EU-lidstaten zijn bij dit verdrag aangesloten, alleen Estland, Cyprus en Polen niet.
- 'Verdrag tot Beperking der Staatloosheid' (1961)
Dit verdrag bevat regels voor de toekenning en intrekking van het staatsburgerschap, met als doel staatloosheid te voorkomen en te verminderen. De meeste EU-lidstaten zijn aangesloten bij dit verdrag, alleen Estland, Cyprus, Polen, Griekenland, Frankrijk, Malta en Slovenië niet.

2| Vaststelling van staatloosheid en verblijfsvergunning

Uit het Verdrag van 1954 volgt dat lidstaten moeten vaststellen welke mensen staatloos zijn, zodat ze op de juiste manier kunnen worden behandeld. Het verdrag schrijft echter geen specifieke mechanismen voor om staatloosheid vast te stellen. Ook de EU heeft geen gestandaardiseerde procedure hiervoor.

Alleen Bulgarije, Frankrijk, Georgië, Hongarije, Italië, Luxemburg, Letland, Spanje en Tsjechië hebben een procedure die alleen is bedoeld om vast te stellen of iemand staatloos is. Met uitzondering van Frankrijk, dat alleen bij het verdrag van 1954 is aangesloten, zijn deze landen bij beide verdragen aangesloten. In andere landen gebeurt het vaststellen of iemand staatloos is alleen als onderdeel van een andere procedure, bijvoorbeeld als dat nodig is bij de beoordeling van een verblijfsaanvraag.

Van de 8 EU-lidstaten en Georgië die een speciale procedure hebben verlenen 5 landen (ES, FR, HU, IT, LV) een verblijfsvergunning aan iemand op grond van zijn erkenning als staatloze.

EMN-onderzoek

'Statelessness in the European Union, Norway and Georgia', april 2023. Dit EMN-onderzoek is het meest recente in de reeks van het EMN-platform Staatloosheid. Twee eerdere onderzoeken van het platform zijn gepubliceerd in 2020 en 2016. Dit EMN-onderzoek actualiseert het EMN-onderzoek uit 2020 over staatloosheid in de EU.

Onderzoeksvraag

Wat is het beleid van EU-lidstaten en waarnemende landen ten aanzien van staatloosheid?

Deelnemende landen

België (BE), Bulgarije (BG), Cyprus (CY), Duitsland (DE), Estland (EE), Finland (FI), Frankrijk (FR), Griekenland (EL), Hongarije (HU), Ierland (IE), Italië (IT), Kroatië (HR), Letland (LV), Litouwen (LT), Luxemburg (LU), Malta (MT), Nederland (NL), Oostenrijk (AT), Polen (PL), Portugal (PT), Slovenië (SI), Slowakije (SK), Spanje (ES), Tsjechië (CZ), Zweden (SE); Noorwegen (N), Georgië (GE)

In deze two-pager gebruiken we het woord 'derdelander'. Dit is een juridische term om personen aan te duiden met een andere nationaliteit dan die van één van de lidstaten van de EU, Noorwegen, IJsland, Liechtenstein of Zwitserland.

In **Nederland** nam de Tweede Kamer op 31 mei 2022 een wetsvoorstel aan over de vaststellingsprocedure van staatloosheid. De Eerste Kamer nam dit wetsvoorstel aan op 6 juni 2023. Deze wet voorziet in een procedure waarbij iemand die door geen enkele staat als onderdaan wordt erkend en die "daarbij onmiddellijk belang heeft en in Nederland zijn woonplaats of gewone verblijfplaats heeft" een verzoek kan indienen bij de rechtbank in Den Haag om staatloosheid vast te stellen. Daarmee voegt Nederlands zich bij de acht hier bovengenoemde EU-lidstaten en Georgië. Nederland verleent geen verblijfsvergunning aan iemand op grond van de erkenning als staatloze.

Ook heeft de Eerste Kamer op 6 juni 2023 wijzigingen aangenomen van de Rijkswet op het Nederlanderschap en de Paspoortwet in verband met de nieuwe vaststellingsprocedure voor staatloosheid. Door deze wijzigingen kunnen staatloze kinderen zonder verblijfsvergunning het Nederlanderschap verkrijgen na vijf jaar 'stabiel hoofdverblijf' in Nederland.¹

3| Toegekende rechten aan legaal verblijvende staatlozen

Arbeidsmarkt: In het algemeen geldt dat toegang tot de arbeidsmarkt afhangt van het type verblijfsvergunning die een staatloze heeft ontvangen. In de meeste gevallen, zo ook in **Nederland**, hebben legaal verblijvende staatlozen dezelfde toegang tot de arbeidsmarkt als elke andere derdelander die legaal in het land verblijft met dezelfde verblijfsvergunning. In bijvoorbeeld Noorwegen en Georgië worden er uitzondering gemaakt voor toegang tot functies binnen de overheid.

Onderwijs en (beroeps)opleiding: In de meeste EU-lidstaten (AT, CZ, DE, EE, EL, ES, FI, FR, IE, LT, LU, LV, NL, PL, SE, SI, SK), en in Noorwegen en Georgië, hebben legaal verblijvende staatlozen toegang tot onderwijs en (beroeps)opleidingen. Die toegang wordt hoofdzakelijk gewaarborgd onder dezelfde voorwaarden als die voor derdelanders die legaal in de EU-lidstaten verblijven en/of afhankelijk van het soort verblijfsvergunning dat ze krijgen.

Staatsburgerschap: In **Nederland** en 13 andere EU-lidstaten (BE, CZ, EE, EL, DE, HR, HU, IE, IT, LT, SE, SI, SK) wordt de toegang tot het staatsburgerschap voor legaal verblijvende staatlozen vergemakkelijkt via vereenvoudigde procedures. **Nederland**, Noorwegen en 7 andere EU-lidstaten (DE, EL, HU, IT, SE, SI, SK) vergemakkelijken de toegang tot het staatsburgerschap voor staatlozen door soepelere voorwaarden. Bij-

voorbeeld, in **Nederland** kunnen legaal verblijvende staatlozen na 3 jaar de Nederlandse nationaliteit aanvragen. Voor een legaal verblijvende derdelander kan dit na 5 jaar.

4| Staatloze minderjarigen

Staatloos geboren kinderen in EU-lidstaten, Noorwegen en Georgië

In **Nederland** kan een staatloos kind het staatsburgerschap verkrijgen na drie jaar legaal verblijf. Door de wijzigingen in de Rijkswet op het Nederlanderschap en de Paspoortwet, die recent door de Eerste Kamer zijn aangenomen, wordt dit vereiste in de toekomst aangepast naar vijf jaar 'stabiel hoofdverblijf' in het land. Dat verblijf hoeft dan dus niet meer legaal te zijn geweest. Ook enkele andere EU-lidstaten vergemakkelijken de verwerving van de nationaliteit via naturalisatie in een later stadium. In de meeste EU-lidstaten hoeven staatloos in het land geboren kinderen niet te naturaliseren, omdat daar het *ius soli*-beginsel geldt. Dit betekent dat onder bepaalde voorwaarden nationaliteit bij de geboorte wordt verleend aan kinderen die in het land zijn geboren. Dat beginsel kent Nederland niet.

Ongedocumenteerde kinderen

De meerderheid van de kinderen die zijn geboren tijdens de reis van het land van herkomst/woonplaats van hun ouders naar de EU hebben geen reisdocumenten of geboorteakte. Daarnaast komt een groot aantal kinderen zonder papieren de EU binnen. Slechts weinig informatie is beschikbaar over hoe landen omgaan met deze kinderen zonder papieren. De aanpak hiervan verschilt per land. In **Nederland** kunnen kinderen die buiten Nederland zijn geboren, en geen geboorteakte hebben, een gerechtelijke verklaring aanvragen waarin de bijzonderheden van de geboorte worden vermeld. Deze gerechtelijke verklaring vervangt de geboorteakte.

¹ Tijdens het schrijven van de inform in mei 2023 lagen deze twee wetsvoorstellen nog bij de Eerste Kamer. Deze informatie is daarom niet in de inform opgenomen. Zie: Eerste Kamer, 'Kamer stemt in met procedure voor vaststelling staatloosheid: debat samengevat'.